

Fjärrvärmeledning på Korsgatan i Norrköping

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Sankt Johannes 96:1
Kopparhammaren 2
Norrköpings stad
Norrköpings kommun
Östergötland

Josefina Kennebjörk

Fjärrvärmeledning på Korsgatan i Norrköping

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Sankt Johannes 96:1
Kopparhammaren 2
Norrköpings stad
Norrköpings kommun
Östergötland

Josefina Kennebjörk

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2017

Omslag: Karta över Norrköpings stad från 1695. Lantmäteristyrelsens arkiv. Akt D75-1:5.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

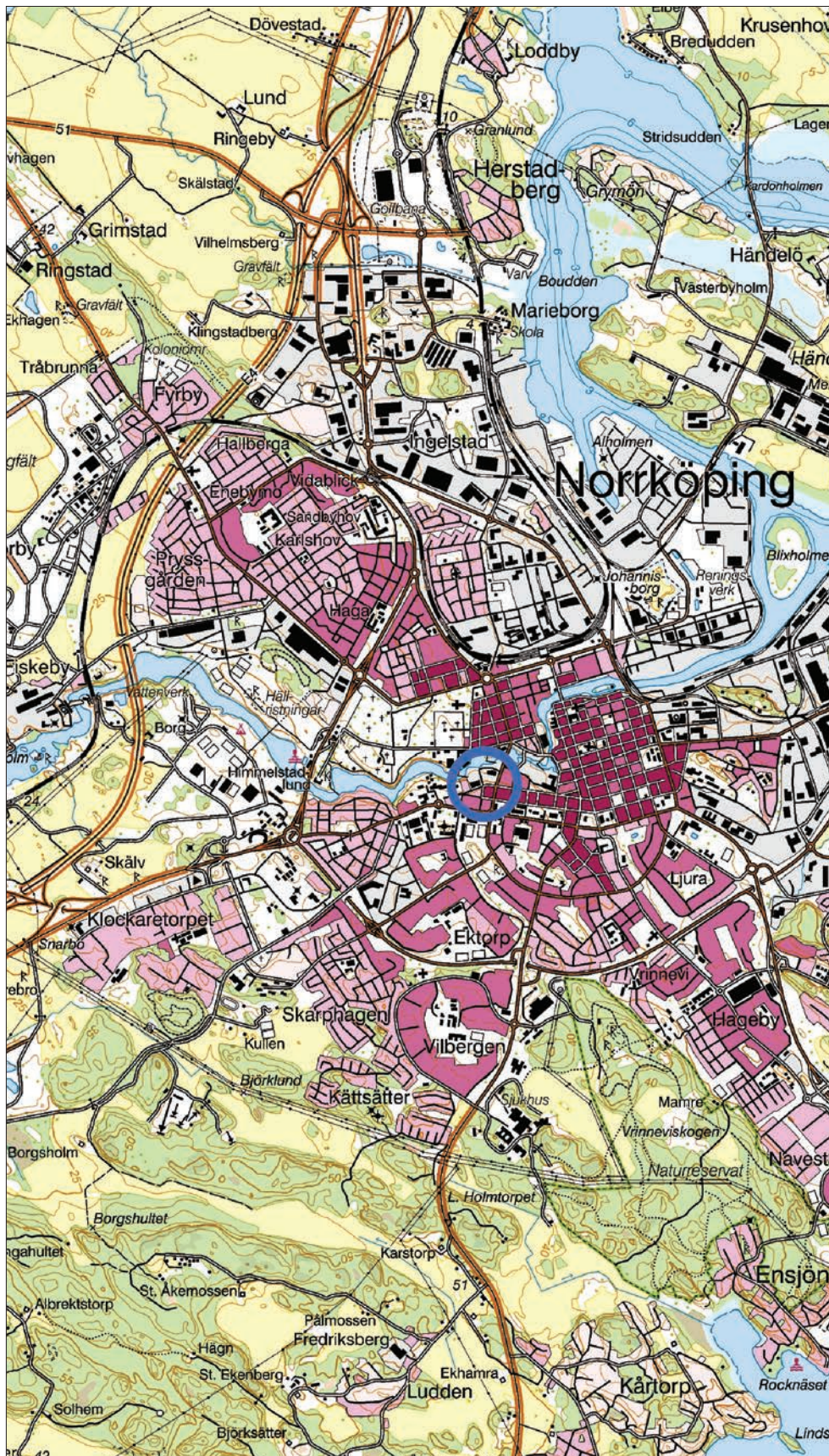
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-601-0

Tryck: JustNu, Västerås 2017

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Syfte	6
Metod och genomförande	6
Resultat	7
Tolkning och utvärdering	9
Referenser	9
Kart- och arkivmaterial	9
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Figur 1. Undersökningsområdet markerat med en blå cirkel. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utförde den 26 september 2016 en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning på Korsgatan i Norrköping. Undersökningen föranleddes av att E.ON Värme Sverige AB planerade att dra en fjärrvärmeledning i området. Inget av antikvariskt intresse framkom.

Inledning

Den 26 september 2016 utförde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning på Korsgatan i Norrköpings innerstad. Beställare var E.ON Värme Sverige AB, som planerade att dra en fjärrvärmeledning i området. Uppdraget utfördes enligt beslut från Länsstyrelsen Östergötland (dnr 431-3623-1, daterat 2016-07-08).

Bakgrund

Det aktuella undersökningsområdet var beläget på Korsgatan i kvarteret Bommen i Norrköping. Kvarteret Bommen uppkommer någon gång på 1720-talet, vilket visas av att kvarteret inte finns med på en karta över området från 1719 (LMS D75-1:9), men syns på en karta från 1729 över samma område (LMA 05-NKG-68; LMS D75-1:12). När kvarteret bildas är dess utbredning mindre än vad den är idag. Den första kartan som visar bebyggelse inom kvarteret Bommen är från 1878 och 1879 (LMA 0581k-40c:2021, Norrköpings stadsarkiv J1d:1). Då ligger bebyggelsen öster och nordost om undersökningsområdet, och undersökningsområdet ligger i trottoaren och gatan vid korsningen Korsgatan/Sankt Persgatan, precis som idag (figur 2).

På en av de äldsta kartorna över Norrköping, som visar kvarterens utbredning i staden före stadsbranden 1655, syns det att undersökningsområdet var beläget i utmarkerna strax utanför staden (figur 2). På en karta från 1695 över markerna utanför staden syns ett liknande läge för undersökningsplatsen. Området var beläget precis utanför stadsgränsen, vid den västra tullen in till staden i ett område som kallades Korshagen. Precis öster om undersökningsområdet finns ett hospital markerat på kartan. Under tidigt 1700-tal syns samma bebyggelse som i slutet av 1600-talet. Hospitalet ligger kvar och intill, öster om undersökningsområdet, finns en tomt som beskrivs som platsen för tullhuset.

Undersökningsområdets läge är spännande då det ligger precis vid porten in till staden, längs vägen till och från Linköping. Lämningar efter tullhuset kan finnas inom området. Tullhuset finns bara markerat på kartor från sent 1600-tal och framåt, men äldre föregångare till tullhuset kan finnas på platsen.

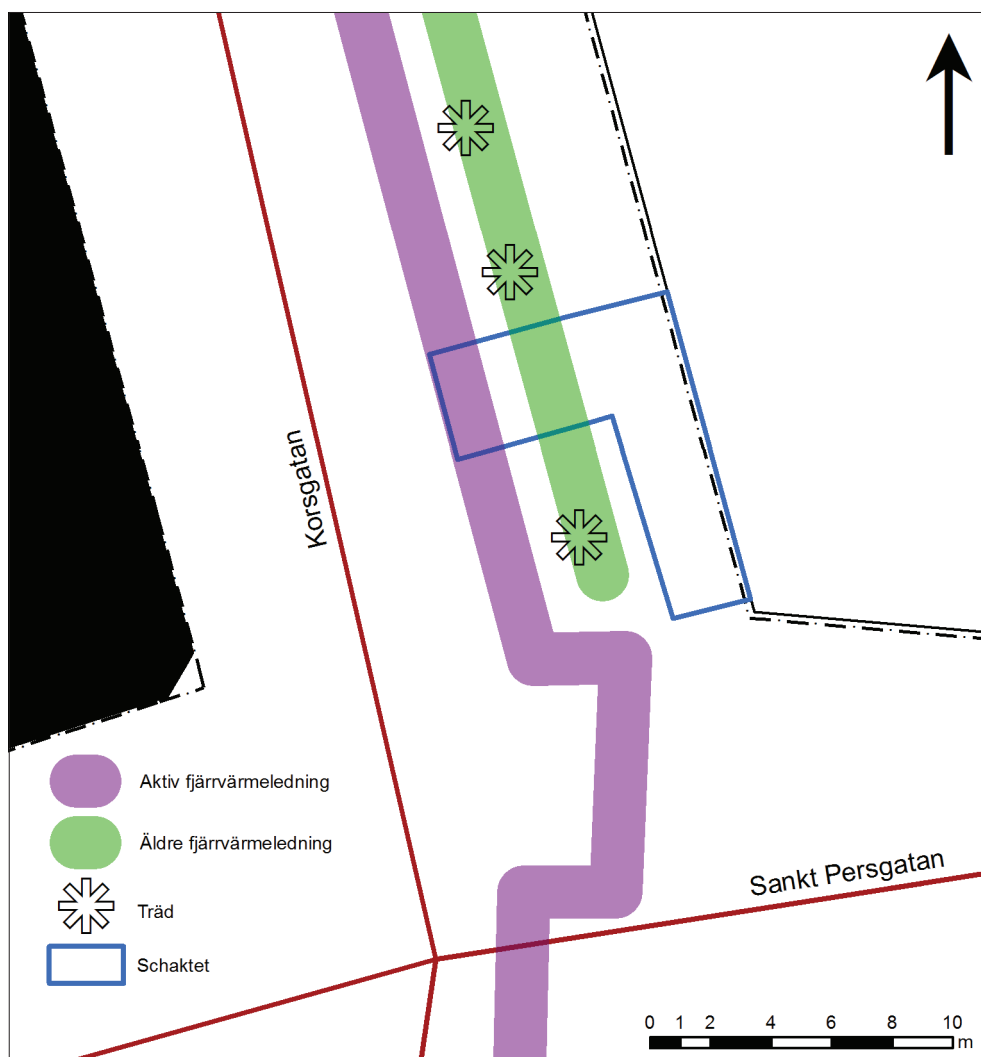
Figur 2. Överst till vänster: Stadsplan som den såg ut före branden 1655. Karta från 1640 (LMS D75-1:4). Överst till höger: Mätning över Norrköpings stad från 1695 (LMS D75-1:5). Nederst till vänster: Grundritning över staden efter ryssbranden 1719 (LMS D75-1:9). Kvarteret Bommen har ännu inte tillkommit. Nederst till höger: Karta som visar bebyggelsen i staden från 1879 (Norrköpings stadsarkiv J1d:1). Undersökningsområdet markerat med blått. Skala 1:5 000.

Syfte

Syftet med den arkeologiska undersökningen var i första hand att se till att fornlämning berördes i så liten omfattning som möjligt. Fornlämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Lämningar eller kulturlager av större omfattning eller komplexitet skulle inte borttas, utan om sådana framkom skulle en förnyad tillståndsprövning enligt 2 kap. 12 § Kulturmiljölagen göras.

Metod och genomförande

Schaktet grävdes med grävmaskin i tunna skikt. Arbetet dokumenterades genom kontinuerlig fotografering och beskrivning. Schaktet mättes in med RTK-GPS. På grund av husen och den allé som finns utmed trottoaren på Korsgatan påverkades inmätningarna mycket kraftigt och en korrigering av schaktets utbredning fick göras utifrån kartor och en manuell uppmätning i fält.

Figur 3. Schaktet som grävdes på Korsgatan markerat med blått. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:250.

Resultat

Ett schakt på sammanlagt cirka 48 m² grävdes i trottoaren på östra sidan av Korsgatan. Schaktet var L-format och löpte dels i nord-sydlig riktning intill husväggen på östra sidan om gatan, dels i öst-västlig riktning ut från den norra delen av schaktet vid väggen (figur 3). Den nord-sydgående delen av schaktet grävdes under uppsikt av arkeolog, medan den öst-västligt orienterade delen av schaktet kontrollerades i efterhand. Detta motiverades av att det var känt att den resterande delen av schaktet först skulle korsa en äldre fjärrvärmeledning och sedan grävas fram till en redan nedgrävd, aktiv fjärrvärmeledning som låg strax intill den äldre. Störningarna efter de nedgrävda ledningarna förväntades vara så stora att ytans arkeologiska potential var minimal.

Under gatuplattorna låg ett cirka 20 cm tjockt lager av singel. På cirka 20 cm djup syntes en störning i den västra delen av schaktet. Fyllningen i störningen bestod av ljus beige-brun, finkornig sand blandad med grus och lite småsten, samt skräp i form av byggnads-material som betongblock. Närmast husväggen gick ett ungefär 30 cm brett stråk där fyllningen bestod av grått smågrus för ökad dränering. Djupet på detta dräneringsstråk uppgick till cirka 55 cm. Mittendelen av schaktet var fortsatt fylld av sandinblandat grus ner till ett djup på 70 cm. Färgen var mer grå i ytan och brungrå längre ner. Lagret var

Figur 4. Den nord-sydligt orienterade delen av schaktet som grävdes intill husväggen i trottoaren på Korsgatan. Foto från söder av Josefina Kennebjörk.

som tjockast närmast husväggen. Under lagret av grus framkom ljusbrun, mycket fin-kornig sand med inslag av grus och småsten, samt gammalt byggnadsmaterial i form av tegel, betongklumpar och tillhuggna stenar. På 75 cm djup framträdde en kopparledning i schaktet – en åskledning från huset. Ledningen gick nästan mitt i schaktet, parallellt med husväggen, men ingen nedgrävning var synlig i plan eller i schaktkanten. Hela schaktet är fyllt av påförda massor – i ytan i form av konstruktionslager för gatan och längre ner i form av utfyllnadsmassor kring husgrunden. Djupet på schaktet varierade mellan 105 och 117 cm (figur 4).

Vid efterkontrollen av den öst-västligt orienterade delen av schaktet syntes det att mark-en runt omkring de båda schakten för fjärrvärme bestod av samma utfyllnadsmassor av finkornig sand med lite grus och småsten och gammalt byggnadsmaterial som även sågs närmare intill huset.

Tolkning och utvärdering

Syftet med undersökningen var främst att se till att eventuella fornlämningar berördes i så liten omfattning av markningreppet som möjligt. Vid schaktningsarbetet påträffades inget av antikvariskt intresse och inga fornlämningar berördes.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Lantmäterimyndigheternas arkiv

Norrköpings stad. Tomtmätning 1878. Akt 0581k-40c:2021.

Norrköpings stad 1729. Akt 05-NKG-68.

Lantmäteristyrelsen arkiv

Mätning Norrköpings stad 1695. Akt D75-1:5.

Grundritning över Johannesborgs slott m.m. efter ryssbranden 1719. Akt D75-1:9.

Norrköpings stad 1729. Akt D75-1:12.

Norrköpings stadsarkiv

Norrköpings stad 1879. Akt J1d:1.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM16096
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3623-16, 2016-07-08
<i>Typ av undersökning:</i>	Schaktningsövervakning
<i>Undersökningsperiod:</i>	2016-09-26
<i>Personal:</i>	Josefina Kennebjörk
<i>Landskap:</i>	Östergötland
<i>Län:</i>	Östergötland
<i>Kommun:</i>	Norrköping
<i>Socken:</i>	Norrköping
<i>Fastighet:</i>	Kopparhammaren 2
<i>Fornlämning:</i>	Sankt Johannes 96:1
<i>Fastighetskarta:</i>	64F 9GS Borg
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X 568309–568320/Y 6494711–6494722
<i>Höjdsystem:</i>	RH2000
<i>Inmätningmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Ingen dokumentation utöver rapporten.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.